

Mocht men menen, dat ik de toestand bij Financieën aldus zwarter heb geschilderd, dan hij is, dan spijt mij dat. Ik heb trouwens helemaal niet willen zeggen, dat de toestand zwart is. De thans ontvangen gegevens doen wel nog een bijzonder licht vallen op deze zijde van het commissie-stelsel, dat daardoor verantwoordelijkheden verplaatst en grenzen verduisterd worden.

v.P.

Bestuurs wetenschappen, nov. 1955.

Dr. E. Boekmanstichting
Kunstsociologisch studiecetrum
Keizersgracht 609
Amsterdam

DE GEMEENTEN EN DE KUNST

door

Mr. G. C. VAN DER WILLIGEN

BMS001001009
E55-002
Grote Literatuur

E55-02

ASb
WILL
221.3

17
1730
17340

Enige tijd geleden wijdde de bekende leider van de Ecole des sciences politiques te Parijs, de academiciën André Siegfried, in de Figaro een van zijn voortreffelijke hoofdartikelen aan het onderwerp: la loi du bon technicien. Naar aanleiding van een enquête, ingesteld door de kantonale handelsschool te Zürich over de vraag, welk deel van het onderricht aan de algemene cultuur moet worden besteed en welk deel aan de vakstudie, geeft de schrijver een interessante en boeiende beschouwing over de noodzaak van culturele vorming ook bij — juist bij — een specialistische opleiding, zoals bij voorbeeld de handelsopleiding en de technische opleiding er een zijn. „De technicus”, zo zegt hij het ongeveer, „loopt het risico slechts een onderdeel van een geheel te zijn terwijl daarentegen door de cultuur de mens zich weer bewust wordt van zijn persoonlijkheid”. En dit niet alleen (al is dat op zichzelf al belangrijk genoeg!), maar ook voor zijn eigen gespecialiseerde taak heeft ieder mens behoefte aan de nodige cultuur; om te beginnen al om zich behoorlijk te kunnen uitdrukken: een uitgebreide vocabulaire bezitten en die ook weten te gebruiken, in een uiteenzetting hoofdzaak en bijzaak goed weten te onderscheiden; om — andere zijde van deze veelkantige zaak — zijn eigen vak goed in samenhang met de gehele maatschappij te zien, dit zowel in ruimte als in tijd goed te kunnen localiseren. En het hoofdartikel eindigt met de conclusie, dat dus cultuur voor de technicus noodzakelijk is.

Zij is dit niet alleen voor de technicus, zij is dit voor ieder mens. Willen wij de mens niet zien als een denkmachine, een handelingenmachine, een al of niet gespecialiseerde robot, dan is juist dit het typische aan hem, dat hij cultuur heeft, dat hij beschaving heeft; beschaving, welker inhoud naar tijd en plaats zal verschillen, welke hoger of lager kan zijn, objectief gezien, maar dikwijls ook slechts subjectief hoger of lager. Waarom hij beschaving heeft en waardoor hij beschaving heeft zijn vragen van levensbeschouwelijke aard, welke hier verder niet aan de orde zijn. Hier moge worden uitgegaan van de veronderstelling, dat beschaving een essentieel kenmerk van het bestaan van de mens is, dat zijn wijze van zijn op zichzelf een

beschavingsverschijnsel is. Beschaving wordt dan begrepen in de meest ruime zin en is zo, geloof ik, wel als synoniem aan het begrip cultuur te beschouwen. In die zin gebruikt André Siegfried het woord cultuur evenwel niet. Hij verstaat onder cultuur wat wij er meestal ook in het bijzonder onder verstaan: kennis van de letteren, van de geschiedenis, van de beeldende kunsten en van de uitbeeldende kunsten, van muziek; gevoel voor lijn en kleur en rythme, gevoel voor stijl. En terwijl ik dit schrijf merk ik voor de zoveelste keer weer eens hoe moeilijk het begrip „cultuur in engere zin” te omschrijven is. Het is meer dan alleen maar kunst, maar kunst is er wel een niet weg te denken deel van; kunst moet men dan ook weer niet uit een te beperkte hoek zien. Wij kunnen het misschien zo zeggen, dat cultuur in engere zin dat is, wat de mens al zijn handelingen zo edel mogelijk doet verrichten. Dat de mens de taal ter beschikking heeft om zich uit te drukken is, bijvoorbeeld, een teken van beschaving, van cultuur in ruime zin; cultuur in engere zin nu is het, geloof ik, deze taal zo goed mogelijk te gebruiken, al haar mogelijkheden en haar grenzen te kennen, haar te verrijken en door haar, als middel van uitdrukking, de hoogste toppen van het menselijke voelen weer te geven. Dat laatste is kunst; kunst is dus een cultuur-vorm par excellence en deze vorm te kennen en te verstaan is een onmisbaar middel voor culturele vorming en verdieping. Zonder cultuur geen kunst maar omgekeerd geldt evenzeer: geen werkelijke cultuur zonder kunst.

In hoever heeft nu de gemeente op het gebied van de kunst een taak?

Om deze vraag te trachten te beantwoorden is het nodig iets over de waarde van kunst voor de mens te zeggen. Kunnen wij zover komen, dat wij die waarde erkennen en dat wij de mogelijkheid van aanraking daarmede voor de mens zelfs als een noodzaak kunnen zien, dan is het niet zo moeilijk om hieraan een gemeentelijk-iets-moeten-doen te gaan verbinden; evenzeer als wij het als een gemeentelijke taak zien om mede de voorwaarden te scheppen voor een zo gunstig mogelijke ontplooiing van de burgerij, met name voor haar ontwikkeling, voor haar woon- en leefmogelijkheden, evenzeer zal het dan als een gemeentelijke taak gezien moeten worden voor de geestelijke verrijking en verruiming van die burgers het nodige te doen, althans aan de voorwaarden daartoe bij te dragen. Is het trachten om het begrip „cultuur in engere zin” te omschrijven al hachelijk, niet minder is dat het nader trachten te omschrijven wat onder kunst wordt verstaan. Kunst is wat door de kunstenaar geschapen wordt en de kunstenaar is iemand, die het gegeven is om zijn indrukken,

zijn gevoelens, zijn gedachten zodanig om te zetten in vorm, kleur, klank, taal, lijn en rythme, dat deze omzetting, zijn schepping, ons de wereld om ons en de wereld in ons beter doet begrijpen. Het geconfronteerd worden met kunst kan ons daarom verrijken, verruimen, bevrijden, en ook troosten en steunen. Er zijn ook andere wegen om dit alles te ondervinden en velen zijn geneigd om te denken, dat alleen die andere wegen voor hen van belang zijn; zij zullen misschien niet willen ontkennen, dat kunst enige waarde heeft, maar dan toch niet voor hen; zij kunnen er wel buiten; eigenlijk zien zij kunst voor een franje aan, een in de grond te missen, een misschien wel totaal overbodige franje. Daartegenover te stellen, dat de kunst voor de individuele mens zowel als voor de gemeenschap niet alleen van grote waarde is maar daarvoor zelfs totaal onmisbaar is, is iets, wat men nooit genoeg kan doen. En dit niet zozeer omdat men hoopt deze gedachte door het maar steeds en steeds herhalen ingang te doen vinden al is dat ook al ten volle het herhalen waard, maar omdat de bewijzen er voor voor het oprapen liggen. Maar zo voor het oprapen, dat men er aan voorbij loopt. Wat is ons gehele telkens en telkens weer kiezen in het dagelijks leven tussen de verschillende mogelijkheden van kleding, van meubels en gebruiksvoorwerpen, van kleur en verf, van bloemen en planten, van genotmiddelen, van de vorm der woningen, van de straten en wegen, die wij zullen volgen, van ontspanning, wat is ons zo dikwijls volkomen mislukte kiezen, onze voorkeur voor afschuwelijke prullen, voor duizenderlei soorten van wansmaak in de grond anders dan de — waarschijnlijk ieder mens aangeboren — behoefte aan het schone, althans aan het edele, het harmonische, het gestyleerde; dan onze behoefte om wat in ons zelf, misschien vrij zwak en onduidelijk, aan beeldend vermogen aanwezig is — dat beeldend vermogen, dat de mens werkelijk kan doen groeien — buiten ons in kleur en klank en vorm en woord en rythme uitgedrukt te zien en dáárdoor in ons beeldend vermogen gesterkt te worden. Het beeldend vermogen van de mens, dat niet is het zelf kunnen scheppen in beeld, kleur, enz., al is ook dit kunnen veel verbreider dan als regel wordt aangenomen, maar dat het vermogen is om „verbeeld” te kunnen voelen en denken, wat een verdieping van het voelen en denken betekent. En het is dan ook Plato, die — ik geloof als eerste — er op gewezen heeft, dat het belangrijkste argument voor aesthetische opvoeding is het morele argument. Herbert Read omschrijft dit ongeveer zo: Voedt Uw kinderen op in een natuurlijke gehoorzaamheid aan de wetten der aesthetische harmonie en ge zult van zelf en onvermijdelijk bij hen

harmonisch denken en harmonisch voelen aankweken. Zo gezien is de kunst een levensbehoefte.

Dat zij daarnaast evenzeer een levensbehoefte, ja, een levensvoorwaarde voor de kunstenaar zelf is, hoeft nauwelijks betoogd te worden. In het boek van Von Salis over Rilke's Zwitserse jaren wordt op een haast beklemmende wijze een zeer waarheidsgetrouw beeld gegeven van de dichter tijdens zijn scheppende activiteit; wie dit gelezen heeft zal altijd doordrongen blijven van de noodzaak voor de kunstenaar om te scheppen, en van de bevrijding, welke dit scheppen voor de kunstenaar inhoudt.

Als men op grond van het bovenstaande met mij van de noodzaak van de aanwezigheid van kunst in het leven van de mens overtuigd is of — naar ik hoop — dit al reeds van tevoren op grond van andere, wellicht meer klemmende, overwegingen was, zal de volgende stap, nl. het voor de gemeenten op het terrein van de kunst een taak constateren, niet moeilijk, integendeel, zeer gemakkelijk zijn. Ik moge nu trachten over deze gemeentelijke taak enige opmerkingen te maken.

Het is moeilijk om bij het spreken over de gemeentelijke taak op het terrein van de kunst niet nog even stil te staan bij het befaamde woord van Thorbecke, dat kunst geen regeringszaak is. Door velen is er daarna reeds op gewezen, dat men dit woord niet moet misverstaan en dat Thorbecke er slechts mee wilde zeggen, en er ook slechts mee zeide, dat de regering geen oordelaar van kunst is. In zijn zo interessante proefschrift „Overheid en kunst in Nederland” heeft de bekende Amsterdamse wethouder E. Boekman in 1939 nog Thorbecke wat dit betreft volledig recht laten wederen; Thorbecke's woorden onderstrepende zegt hij: „inderdaad officiële godsdienst, officiële wetenschap, officiële kunst zijn dodelijk voor het meest waardevolle op deze gebieden”.

Vinden wij dus Thorbecke gelukkig niet als een anders zeker niet te onderschatten tegenstander op onze weg, het verleden levert verder bovendien nog talloze voorbeelden van soms zelfs vrij omvangrijke bemoeiingen van de gemeenten op het gebied der kunst. Om niet verder terug te gaan dan de vorige eeuw zijn daar de thans soms zelfs internationale faam hebbende musea, welker grondslagen voor een belangrijk deel in de vorige eeuw werden gelegd, er zijn de bibliotheken, de academies, de muziekscholen, de kunstnijverheidsopleidingen, er zijn de toneelgezelschappen, de orkesten, die alle niet zouden zijn wat zij nu zijn of die helemaal niet zouden zijn zonder de jaarlijkse belangrijke steun en dikwijls zelfs meer dan dat van de gemeentebesturen. De gemeenten gaan nog dagelijks

verder op deze weg; subsidie voor ballet en opera, kunstaankopen, literaire prijzen, muzikale prijzen, het plaatsen van beeldhouwwerken, het bevorderen van kunstaankoop door particulieren ten behoeve van de werkende kunstenaars, subsidies voor allerlei soorten culturele manifestaties, het organiseren van jeugdconcerten en jeugdtoneeluitvoeringen, en zo zou men nog lang verder kunnen opsommen. Het is heel wat; misschien zou men het beeld wat kaleidoscopisch kunnen noemen, maar het is in ieder geval een veelkleurig beeld.

Met alle waardering, die men er voor kan hebben, moet toch echter gesteld worden, dat dit alles toch nog wel heel erg incidenteel is. Niet graag zou men er iets van willen missen, maar als men met al deze verschillende bemoeiingen voor ogen nog eens het rapport van de commissie-Witteman van 1952 over de verhouding tussen Kunst en Volk doorleest (voor dit rapport mocht ik aandacht vragen in De Nederlandse Gemeente van 5 November 1954) en dat rapport dan de balans ziet opmaken van wat nu de waardering van de bevolking voor kunst is, dan kan alleen maar gezegd worden, dat deze balans een toch wel erg negatief saldo oplevert. En nu is het natuurlijk helemaal niet verkeerd om toch maar te blijven hopen, dat het allemaal nog wel goed zal gaan, dat wij er op den duur wel zullen komen, want hoop doet leven. Maar ik meen, dat men er met op dezelfde weg voortgaan en te hopen toch niet komt. Niet komt, d.w.z. het helaas bij zovelen van ons afgestompte gevoel voor kunst, beter misschien: het totaal niet ontwikkelde gevoel voor kunst (ondanks de boven gesignaleerde, stellig bij schier ieder aanwezige behoefte aan schoonheid enz.) moeilijk weer tot voldoende leven zal brengen. Het is daarbij wel interessant om na te gaan, waardoor bij de huidige mens zo'n tekort is, maar het brengt ons niet zoveel verder. W. H. Gispen wijt het in zijn brochure over schoonheid van industriële producten van enige jaren geleden aan de industrialisering in de vorige eeuw, welke het massaproduct met de massa-imitatie met zich braecht, wat zeer afstompende gevolgen had. Dit lijkt inderdaad volkomen juist; de vraag is thans echter: hoe dit te verbeteren? Nog eens het rapport-Witteman aanhalende en met instemming zijn stelling onderschrijvende, dat men door geen overheidsingrijpen tot stand komen van kunst van allure kan veroorzaken noch door een ingrijpen van dezelfde zijde het volk — de bevolking — kunstminded kan maken, moet men dan met die commissie tot de conclusie komen, dat slechts overblijft: de bemiddeling? De zuivere bemiddeling, het zoveel mogelijk bevorderen van het kunnen kennismaken met veler-

lei vormen van kunst, dat is iets, waar vele gemeenten al het nodige aan doen. Doch het kan veel meer uitgebreid worden en er zijn bovendien zeer veel gemeenten waar er nog niets aan gedaan wordt. Stimulering van het museumbezoek, didactische kunsttentoonstellingen, volksconcerten, goedkope toneelvoorstellingen, lezingen over litteratuur, het is niet zoveel maar het is al wat; er zijn zeker nog heel wat meer mogelijkheden op dit gebied aan te wijzen. Als iedere gemeentebestuurder maar vast zover was, dat hij de zorg hiervoor even vanzelfsprekend vond als die voor b.v. de volksgezondheid! De bemiddeling kan echter veel verder gaan dan de bovengenoemde zuivere bemiddeling; het rapport noemt daarvoor dan ook: de opvoeding, de bevordering van goed amateurisme en het als gemeente zelf met goede en stijlvolle kunstproducten voor den dag komen. De opvoeding is naar mijn mening de meest belangrijke mogelijkheid voor de gemeenten; hier — op de scholen — zal de grondslag voor de aesthetische vorming moeten worden gelegd. Door wie? De vele goede uitzonderingen daargelaten moet gezegd worden, dat de doorsnee-onderwijskracht hiertoe niet in staat is omdat bij hem evenals bij ons hiervoor door de reeds meer genoemde afstomping kennis en inzicht ontbreken. Eerste eis dus is een volledige goede vorming terzake als onderdeel van de opleiding der leerkrachten. Heus, men komt er niet met een aardige muziklerares en een begaafde tekenleraar alleen. Voor de van nature begaafden zijn dit heel plezierige krachten, waar zij veel aan kunnen hebben. Maar wil men iets bereiken voor alle leerlingen, dan zal de aesthetische opvoeding in het hele leerplan verweven moeten worden en moet niet verwacht worden, dat met een apart „kunst”vak kan worden volstaan. Wil men door de opvoeding op de scholen in het bijzonder ook de karakters vormen dan zal bewust door de gezamenlijke onderwijskrachten hieraan waar mogelijk moeten worden gewerkt en zullen die vakken, die zich hiertoe speciaal eigenen, mede voor de karaktervorming gebezigd moeten worden; men gaat niet maar een of twee uur per week „karakter vormen”. Zo zal het met de aesthetische vorming ook moeten gaan; het gehele onderwijs zal er van doordrongen moeten zijn. Enigszins in die richting gaat het onderwijs in Oostenrijk waar zingen en tekenen geen afzonderlijke leervakken meer zijn maar waar gezongen en getekend wordt bij de vakken, die zich daartoe in het bijzonder lenen. Nu is het bekend, dat goed tekenonderwijs belangrijke karaktervormende mogelijkheden heeft. En zo zou het in bepaalde gevallen best zo kunnen zijn, dat de karaktervorming in het tekenonderwijs speciaal tot haar recht is gekomen en de aesthetische vorming in

geheel andere vakken, b.v. in de geschiedenis en de lichamelijke opvoeding. Niet graag wil ik echter pretenderen ook maar enigszins deskundig te zijn op dit opvoedingsterrein; het is slechts mijn bedoeling door dit overigens zuiver theoretische voorbeeld te trachten wat reliëf aan het probleem te geven. Indien maar de gemeentebesturen zich bij het bevorderen van het onderwijs in hun gemeenten van de noodzaak der aesthetische vorming ten volle bewust zullen worden en hiernaar zullen gaan handelen; dat is wellicht van blijvender en verstrekkender invloed voor die vorming dan de verzameling kunstproducten in het gemeentelijk museum en dan de mooie nieuwe schouwburgen, al liggen ook hier nog vele mogelijkheden. Maar museum- en theaterbezoek zonder dat eerst althans op bescheiden schaal het aesthetisch afe geleerd is, is toch niet zo veel waard voor velen.

Het gaat er tenslotte om, dat het besef gaat groeien dat ontvankelijkheid voor kunst niet iets aparts is, wat wel aardig is, wat misschien in sommige gevallen er wel bijhoort, maar dat het voor de mens onmisbaar is; dat daarom getracht moet worden de aanleg bij iedereen tot ontwikkeling te brengen en dat het onderwijs hiervoor waarschijnlijk wel de meeste mogelijkheden biedt. Wij zijn zeker nog lang zover niet en men krijgt wel eens het gevoel in een vicieuze cirkel rond te draaien. Door onze eigen beperkte of ongeïnteresseerde instelling ten opzichte van de kunst tellen wij de pleidooien voor de bevordering van ontvankelijkheid van de mensen voor kunst niet zo zwaar; er zijn, vinden wij, toch wel belangrijker, althans urgenter dingen te doen en zo komt er van de noodzakelijke voorzieningen niet zo veel terecht, met het gevolg, dat de instelling van de op ons volgende generatie eveneens beperkt of ongeïnteresseerd blijft en er zeker ook dan urgenter dingen zijn, die moeten voorgaan en zo gebeurt er weer niet veel, enz. enz. Het lijkt op de op de verpakking afgebeelde verpleegster met het blik Droste cacao in haar handen, op welk blik weer een verpleegster afgebeeld staat met weer een blik Droste cacao waarop weer een verpleegster enz. Urgentie is een begrip, dat bij het besturen als instrument zeker zijn waarde heeft maar dat tegelijk door zijn neiging een rangorde te scheppen, grote gevaren inhoudt voor al datgene wat niet zo gemist wordt en daardoor niet urgent schijnt en het toch wel is. Om de mogelijkheid, dat ook hier de urgentie meer naar voren treedt, te bevorderen zou ik nog enige zinnen willen citeren uit het voorwoord van de UNESCO-uitgave "Education and Art": ". . . Education has also to be a mode of initiation so that each person may be as well equipped as possible for living his own life and for contributing to the good life of

others and of the community. It is in this respect that education by means of art is so valuable because it fosters the whole development of the personality, uniting intellectual activity with physical skills, but fusing them in a creative process that is in itself among the most precious attributes of man" . . . Voor degenen, die voor de aesthetische vorming nog niet zoveel voelen, haar niet zo urgent vinden, kan het probleem misschien met meer succes benaderd worden door het te stellen zoals het Unesco-rapport het in dit voorwoord doet: opvoeding door middel van de kunst is daarom zo belangrijk omdat het de gehele ontwikkeling van de persoonlijkheid bevordert. Natuurlijk wil de aesthetische vorming in beginsel uiteindelijk niets anders, maar langs de weg van „het belangrijke middel voor de gehele ontwikkeling der persoonlijkheid” krijgen de voorstanders van deze aesthetische vorming wellicht meer adepten.

Er is op het terrein van de aesthetische vorming via het onderwijs al heel wat gesproken en geschreven. Een op onze Nederlandse onderwijsomstandigheden ingesteld volledig plan bestaat er echter nog niet, is in ieder geval nog niet gepubliceerd. Het zou al een belangrijke stap vooruit zijn als dat er eens was; dan kon ook bij de vorming van de leerkrachten op een vast doel aangehouden worden. Wie, of welke organisatie, neemt hiervoor eens het initiatief?

Naast de opvoedingstaak wordt door de commissie-Witteman de bevordering van het goed amateurisme aanbevolen als facet van de bemiddelende taak der overheid. Men kan zeggen dat het amateurisme een vorm van zelfopvoeding is; het terrein van de kunst is betreden en het gaat er nu verder om niet op de afgetrapte paden van de kunst-om-de-gezelligheid terecht te komen of op die der gemakkelijke middelmatigheid. Hier is voor gemeenten veel te doen; subsidies voor amateurverenigingen onder gebondenheid dan aan bepaalde eisen van leiding, qualiteit, enz. is één voorbeeld; voorzieningen voor lokaliteiten een ander. Samenwerking tussen gemeente en particulier initiatief kan daarnaast weer andere mogelijkheden geven: streekwedstrijden en cursussen op het zo brede terrein van het amateurisme b.v. — zowel voor toneel en muziek als voor allerlei soorten handwerk-kunst geldt dit —; ook de in sommige delen van ons land gelukkig nog bestaande volkskunst heeft alle aanspraak op gemeentelijke belangstelling en, waar nodig, steun. Tegenwoordig bestaat veel belangstelling voor vrije-tijdsbesteding; hier nu is er ten volle gelegenheid om deze belangstelling in daden om te zetten. Dat daarbij echter voorop moet staan het doel: de mens dichterbij de kunst te brengen, mag niet vergeten worden. Want van hoe groot sociaal belang de opvoeding tot begrip voor kunst ook is, het is geen sociaal

werk en gewaakt moet worden, dat het ook nooit als zodanig uitgevoerd wordt. Zolang men uit het gezichtspunt van de kunst werkzaam is kan — en zal ook altijd — de primaire eis van werkelijk verantwoorde kunstprestaties gesteld kunnen worden; gaat men dat gezichtspunt verwisselen voor b.v. het ongetwijfeld ook zeer belangrijke gezichtspunt van de zedelijke waarde der vrije-tijdsbesteding dan raakt men op verkeerd spoor. Het is hier niet de plaats om verder de vele mogelijkheden van het gemeentelijk bevorderen van het kunst-amateurisme op te sommen, maar het gaat er hier vooral om de aandacht te vestigen op de noodzakelijke bevordering van het amateurisme zelf en dat mede door de gemeenten.

Een vierde aspect van de bemiddeling (waar voor de gemeenten ook een grote taak ligt), aan het bovengenoemde van de zuivere bemiddeling nauw verwant, is het als overheid aesthetisch zo verantwoord mogelijk naar voren komen. Nog altijd gaat er van het goede voorbeeld een belangrijke invloed uit. Tussen heel veel lelijks iets moois te ontdekken zal dikwijls voor velen ook een ontdekking zijn in die zin, dat zij zich daardoor gaan realiseren hoeveel beter het kan en hoe slecht het vaak gedaan wordt. Hiervan uitgaande heeft de gemeente een grote verantwoordelijkheid. De wijze, waarop zij de bouw van haar eigen stad of dorp uitvoert, de wijze waarop zij haar eigen bouwwerken verzorgt, is één kant. De inrichting der gemeentelijke publieke gebouwen, der plantsoenen en nog zoveel meer is een tweede kant. Bouwwerken, beeldhouwwerken, kunstnijverheidsproducten, behoorlijk en vooral typografisch verantwoord drukwerk, wat een breed terrein. De gemeente schuwe hier niet het vragen van deskundige voorlichting en het inschakelen van deskundigen, van kunstenaars. Ook wat dat betreft heeft de gemeente een verantwoordelijkheid en wel ten opzichte van de kunstenaars van eigen tijd. Men geve de goede kunstenaar een kans en men hoede zich hier te veel een eigen smaak door te zetten. Zoals gemeentebestuurders gaarne zich op juridisch, op administratief, op technisch gebied laten voorlichten door deskundigen en dan meestal ook volgens die voorlichting handelen, zo erkenne en aanvaarde men hier eveneens deskundigheid, ook als het werk betreft, dat door zijn nieuwe gedachten misschien ons minder dadelijk aanspreekt dan werk, dat doordat stijl en inhoud gemeengoed zijn geworden, zo op het eerste gezicht veel aanvaardbaarder, veel aangenamer aandoet. Men wil hier, met een beroep op de verantwoordelijkheid van de gemeentebesturen jegens de burgerij, wel eens tegenover stellen, dat de gemeentebesturen zeer waakzaam moeten zijn ten opzichte van het nieuwe, omdat men toch moeilijk de eigen burgerij iets kan voorzetten wat men zelf niet

appreciëren kan, wat men zelf niet aanvaarden wil. Verantwoordelijkheid jegens de burgerij heeft men zeker in dezen en het is op grond van die zelfde verantwoordelijkheid, dat ik stelde, dat de gemeenten waar zij maar kunnen aesthetisch behoorlijk naar voren moeten komen; het goede voorbeeld kan nooit anders dan heilzaam werken. Maar die verantwoordelijkheid houdt tevens in, dat men het beste doet uitvoeren, het werkelijk levende; en aangezien de kunstenaar van formaat als regel verder ziet dan de doorsnee-burger en dus ook verder dan wij, gemeentebestuurders, doen, zal het wel zeer dikwijls zo zijn, dat wat de kunstenaar als het meest passende ziet door ons vaak niet zo wordt gezien; de tijd zal dan de kunstenaar gelijk geven en degene, die op grond van zijn goed bedoelde verantwoordelijkheid het nieuwe heeft tegengehouden, ongelijk. Dat ongelijk is niet erg, wij maken allen zoveel fouten, dat dat ongelijk krijgen helemaal geen uitzondering is, maar men zij wat voorzichtig met het daarbij, zeer nadrukkelijk, beklemtonen van zijn verantwoordelijkheid; men heeft zich in feite namelijk wellicht niet los kunnen maken van wat men zich zelf van iets heeft voorgesteld, welke voorstelling dan helemaal niet met het nieuwe werk overeenstemde, en nu heeft men eigenlijk zijn eigen voorstelling aan anderen opgelegd of wilde men die opleggen en dit is niet altijd een bewijs van goed begrepen verantwoordelijkheid.

Verantwoordelijkheid voor een belangrijk deel van het welzijn van de burgerij, wie zal overigens ontkennen, dat de gemeentebesturen die hebben? Hopelijk zal meer en meer ingezien worden, dat onder dat belangrijke deel van het welzijn ook valt het bevorderen van haar begrip voor de kunst. Hoe weinigen is het gegeven, uiting te kunnen geven aan wat innerlijk werkelijk in hen leeft en welk een kracht, welk een vreugde geeft het als men eens het voorrecht heeft met iemand contact te hebben, die zich wel uiten kan, beter misschien, die zich wel uiten wil, die zo vrij is, dat hij dit kan willen. Die vreugde, die kracht, die verdieping, die bevrijding schenkt het kunstwerk, het product van diegenen die zo begenadigd zijn zich in kleur, klank of gebaar, in lijn of vorm of woord te hebben kunnen uitdrukken. Laten de gemeentebesturen daarom trachten mede te werken, dat steeds meerderen het kunstwerk leren verstaan.

TERRITORIALE EN FUNCTIONELE RADEN BIJ HET BESTUUR DER GROTE GEMEENTEN

door

J. C. VAN DAM

I.

De Staatscommissie „Bestuursvorm grote gemeenten”, ingesteld bij Koninklijk Besluit van 1 november 1952, heeft op 28 februari 1955 verslag aan de Koningin uitgebracht. Dit verslag is een alleszins lezenswaardig en van grote kennis van zaken getuigend stuk, waartegen, naar het mij voorkomt, zo goed als geen bezwaren kunnen worden ingebracht, omdat het voorgelegde wetsontwerp slechts weinig regelt, nog minder bindt en uitmunt in het scheppen van mogelijkheden voor een toekomstige ontwikkeling.

Rijzen bij het lezen van dit rapport in de aanvang enige bedenkingen, als men meent te bespeuren, dat de Staatscommissie zich aansluit bij de Minister van Binnenlandse Zaken, die in zijn installierede als vaststaand aanneemt, dat de afstand tussen de besturen der grote gemeenten en de bestuurden steeds groter wordt, later komt men tot de ontdekking, dat zij er toch wel anders over denkt. Uit de analyse van het desbetreffende complex van verschijnselen concludeert de Staatscommissie tenslotte terecht, dat, integendeel, de afstand tussen bestuur en bestuurden thans minder groot is dan vroeger. Het waarnemen van een te grote afstand berust feitelijk op gezichtsbedrog, voortkomende uit een gevoel van onbehagen op het stuk van de verhouding besturende—bestuurden. De Staatscommissie schrijft dit toe aan de door velerlei invloeden verflauwde belangstelling van de burgerij voor het bestuur der stad. Achter woorden als „institutionalisme”, „technificatie”, „specialisme”, „urbanisatie” en „massificatie”, welke in het rapport voorkomen en besproken worden, gaan begrippen en verschijnselen schuil, welke gezamenlijk als verklaring kunnen dienen voor het inderdaad verslachte medeleven der burgers in de zaken welke het besturen der gemeente betreffen, waarbij echter rekening moet worden gehouden met het feit, dat deze verslapping, ook al weer door bijzondere oorzaken, bij de ene categorie van de bevolking veel sterker is dan bij de andere.

Maar er is natuurlijk meer. De steeds in omvang toenemende taak van de gemeentebesturen op technisch en sociaal gebied, waardoor de bestuurders zelf de hun toevertrouwde zaken nauwelijks